

Het grote gevaar: de Vijfde Colonne

Photo News

The LIFE Picture Collection/Gett

De militaire voorbereidingen die ons land treft om een Duitse inval af te slaan, moeten natuurlijk zo geheim mogelijk blijven. Cruciale installaties worden onder toezicht van rijkswacht en leger geplaatst, een vrij verregaande wet "ter verdediging van de nationale instellingen" wordt gestemd en lijsten met op te pakken 'verdachten' worden opgesteld.

Een van de plekken waarin de Duitsers bijzonder geïnteresseerd zijn, is natuurlijk het 'oninneembare' fort van Eben-Emael, sluitstuk van de Belgische defensie aan het Albertkanaal in Limburg. Bij de bouw zijn twintig opzichters ingezet om ongewenste pottenkijkers buiten te houden. Concrete plannen van Eben-Emael krijgen de Duitsers niet in hun bezit. Bij een ander nieuw fort in de buurt van Luik - Tancrémont - lukt hen dat

wel. Het gros van hun informatie bekomen ze via luchtfoto's. Overigens heeft de Vlaamse Toeristenbond bij het begin van de zomer van 1939 het Sint-Servatiuspad langs het Albertkanaal en het fort Eben-Emael geopend. Op die manier kunnen geïnteresseerden een kijkje gaan nemen.

Aantallen onzeker

Nog meer dan Duitse pottenkijkers vreest de Belgische overheid binnenlandse hulp aan de vijand: spionage, subversie en sabotage door de zogenaamde 'Vijfde Colonne' - een term die afkomstig is uit de Spaanse burgeroorlog.

Terecht. In de jaren voor de oorlog is de inlichtingendienst Abwehr zeer actief in ons land. Gruppe 1 (actieve spionage) stuurt Duitsers uit om Belgen als agent te rekruteren. Omdat het archief van de Openbare Veiligheid in juni 1940 in Frankrijk vernietigd zal worden om niet in handen van de Duitsers te vallen, weten we niet in hoeverre onze veiligheidsdiensten toen op de hoogte waren van die spionageactiviteiten. Historicus Etienne Verhoeyen identificeerde 116 agenten. Een groot aantal daarvan is opgespoord en gearresteerd - 43 tussen september 1939 en maart 1940 - maar tientallen anderen zijn onder de radar gebleven.

Veel van de Belgen die voor de Duitsers werken, doen dat puur om het geld. Bekend voorbeeld is dat van Joseph Dombret, een jonge officier bij de Cartografische Dienst van het leger. Voor 300.000 frank - toen een half fortuin - levert hij 93 documenten van militair belang, onder meer over de bewapening van het Belgisch leger en plaatsen van militair belang bij het Albertkanaal. Hij bezorgt stafkaarten met de verdedigingswerken van het

bruggenhoofd van Visé, de versterkingen bij Bornem en Gent, en de ondermijnde bruggen op de spoorlijn Bergen-Brussel. Verder ook richtlijnen waaruit de organisatie van het Belgisch leger op oorlogsvoet kan worden afgeleid en informatie over de verdedigingswerken rond Namen en Luik. Dombret loopt uiteindelijk tegen de lamp.

Ondermijning van moreel

Abwehr Gruppe 2 (sabotage, subversie en ondermijning van het moreel en potentieel van vijandelijke legers) zoekt 'echte' vijfde-colonnisten.

De werkwijze van de Duitsers is overal dezelfde. Ze wenden zich tot Duitse of Duitsgezinde minderheidsgroepen en nationaalsocialistisch gezinde groepjes. Bij ons boeken ze het meeste succes in de Oostkantons. Daar zet de Abwehr een desertiecampagne op onder gemobiliseerde soldaten. Ze wordt op het terrein georganiseerd door het Heimattreue Front, dat een terugkeer van de Oostkantons naar Duitsland nastreeft. De familie van de deserteurs wordt door de Abwehr financieel vergoed. In totaal deserteren ongeveer 150 soldaten, de meesten uit de regio Sankt-Vith. Ze krijgen in Duitsland een commando-opleiding en zullen in mei 1940 als de zogenaamde 'Brandenburgers' op hun thuisterrein speciale opdrachten vervullen voor de Wehrmacht.

Fritz Bodet is zo'n geval. Hij is legerpostbode in de regio van Eben-Emael en kent dat stuk van het Albertkanaal dus als zijn broekzak. Begin februari 1940 deserteert hij. Op 10 mei 1940 maakt hij deel uit van de Sturmabteilung Koch die bij verrassing de brug van Veldwezelt verovert.

De Abwehr 2 heeft ook contact met Staf De Clercq, leider van het Vlaams-Nationaal Verbond. De Clercq heeft in de schoot van het Belgisch leger een geheime Militaire Organisatie (MO) opgericht, een beetje naar het voorbeeld van de Frontbeweging aan het IJzerfront. De MO-leden zweren trouw aan de Leider en beloven zijn bevelen uit te voeren. Ook als die ingaan tegen de legerleiding of onwettig zijn. In een rapport dat hij aan het begin van de bezetting opstelt, schrijft De Clercq dat de MO vooral anti-Franse propaganda moest voeren, de goodwill tegenover Duitsland aanwakkeren en indien mogelijk tot desertie en zelfs sabotage aansporen. Over de werkelijke uitbouw, impact en concrete acties van de MO is weinig met zekerheid geweten.

Ongebruikte wet

De Belgische regering onderneemt actie tegen de Vijfde Colonne. Op 12 maart 1940 keurt de Kamer een vrij verregaande wet "ter verdediging van de nationale instellingen" goed. Vreemd genoeg zal die wet geen enkele keer effectief gebruikt worden. De overheid vreest ook dat landverraders van een Duitse inval gebruik zullen maken om, zoals de Noorse fascist Quisling en zijn volgelingen, het eigen leger een dolk in de rug te steken. Minister van Justitie Janson laat lijsten opstellen van 'verdachten' die bij een Duitse inval opgepakt en geïnterneerd moeten worden. Dit gebeurt op basis van informatie afkomstig van de Staatsveiligheid, de militaire inlichtingendienst, de parketten, politie en rijkswacht. Er is een lijst met "gevaarlijke vreemdelingen" en een tweede lijst met "gevaarlijke Belgen".

Bij het opstellen wordt niet al te zorgvuldig te werk gegaan. Op 10 mei 1940 worden daardoor duizenden VNV'ers en rexisten, maar ook communisten, mogelijke verdachten van spionage en Duitse burgers opgepakt. Bij die laatste heel wat Joden die naar België

gevlucht zijn. De transporten gaan richting Frankrijk, waar de 'weggevoerden' het zwaar te verduren krijgen en tientallen de dood vinden. Bekend is het bloedbad op 20 mei 1940 aangericht door Franse soldaten in Abbeville, waarbij Verdinaso-leider Joris Van Severen en zijn rechterhand Jan Rijckooft omkomen. Belgen uit de Oostkantons belanden op het Britse eiland Man, waar ze de rest van de oorlog in een interneringskamp blijven. De Joodse weggevoerden eindigen in groten getale in het kamp Drancy, ten noorden van Parijs. Van daaruit zullen ze later naar de vernietigingskampen gevoerd worden.

Ons land op z'n hoede voor spionnen en verraders

Al in de jaren vóór de oorlog is de Abwehr intensief bezig met het rekruteren van Belgen als agent

Op 10 mei '40 pakt België duizenden mensen op. Onder hen heel veel

Duitse Joden die naar België

gevlucht zijn